

O PANORAMĂ A FENOMENULUI ARTISTIC

Doctor habilitat în studiul artelor **Tudor STAVILĂ**
Institutul Patrimoniului Cultural

Printre puținele monografii consacrate artelor plastice, apărute recent, figurează și lucrarea de sinteză a Ludmillei Toma, apariție la care cercetătoarea a lucrat peste un deceniu, generalizând, în egală măsură, cunoștințele personale despre autori și practica sa îndelungată în domeniul istoriei artelor.

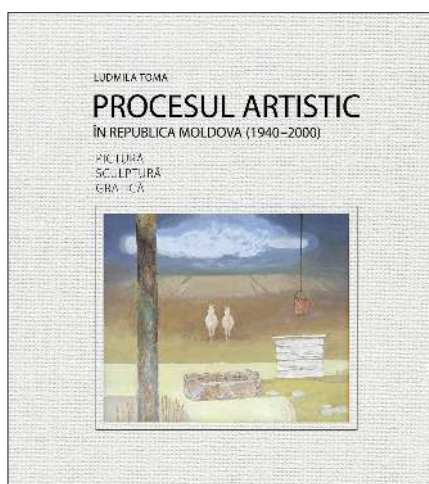
Debutul în domeniu se realizează în 1971, când apar monografiile *Mihail Grecu*, *Klavdia Kobizeva* (1978), *Ada Zevina* (1983, 2003), încă o lucrare despre *Mihai Grecu* (1997), studiile despre *Moisei Gamburd* (1998), *Ludmila Țonceva* (2002), *Eugenia Gamburd* (2007), *Dimitrie Sevastianov* (2012), precum și lucrările tematice *Hudojniki Moldavii* (în coautorat, Kiev, 1979), *Iskusstvo Moldavskoi SSR. Jivopisi*, din volumul 9 al monografiei *Izobrazitel'noe iskusstvo*, editat la Moscova în 1982 și *Portret v moldavskoi jivopisi (1940–1970)* apărut în 1983.

Publicațiile sale, consacrate, preponderent, unor non-conformiști ai artelor de la noi, i-au adus autoarei pe timpuri mai multe neplăceri decât satisfacții în urma muncii depuse: a fost disponibilizată de la Academie (1983–1991), după lansarea monografiei *Portret v moldavskoi jivopisi (1940–1970)*, la insistența lui Vladislav Obuh, e forțată de situație să țină prelegeri la Școala Republicană de Arte „I. Repin” (1983–1991), ca abia după aceea să fie restabilită în funcția deținută anterior.

Prin prezenta monografia, *Procesul artistic în Republica Moldova. Pictură. Sculptură. Grafică (1940–2000)*, Ludmila Toma își etalează rarissima calitate de entuziast al istoriei artelor naționale, publicația fiind achitată integral de autoare, un lucru deloc ușor în condițiile în care o carte de artă ilustrată implică cheltuieli mult mai mari decât una de texte.

În linii generale, monografia dezvăluie o panoramă a vieții artistice de la prima apariție, de scurtă durată, a RSS Moldovenești în anul 1940 și începutul creării nucleului uniunii artiștilor plastici, după modelul sovietic.

În capitolul *Ani de încercări*, autoarea redă atmosfera acelor timpuri și existența incertă a pictorilor, siliți să creeze o versiune internațională a „realismului socialist” după „povara trecutului” interbelic și intensificarea presiunii ideologice din anii 1948–1954. Evocând opere și creatori, expoziții, adunări de partid Ludmila Toma relatează despre drumul sinuos al artelor plastice autohtone, dominat de cenzură, de conformism, de expoziții la Chișinău și Moscova consacrate „marelui octombrie” sau „jubileului formării RSSM”, dar și de un spirit creator de neînving, povestește detaliat despre răsturnările de situație care au avut loc în această perioadă în cadrul Uniunii Artiștilor Plastici din RSSM.

Ludmila TOMA. *Procesul artistic în Republica Moldova (1940–2000). Pictură. Sculptură. Grafică/*
Художественный процесс в Республике Молдова (1940–2000). Живопись. Скульптура. Графика.
Combinatul Poligrafic, 2018. –247 p. +200 il.

Capitolul *Lupta pentru libertate în creație* este consacrat confruntărilor interne, de pe diverse poziții, divizat în compartimentele *Începutul „dezghețului” (1955–1958)* și *Formarea tendințelor noi (1956–1964)*, perioadă în care apar capodoperele lui Mihail Grecu, Valentina Rusu-Ciobanu, Igor Vieru ș.a., marcând prima etapă a libertății experimentului plastic.

Următoarele capitole (*Originalitatea artei la mijlocul și sfârșitul anilor '60* și *Căutări artistice și realizări din anii '70 – prima jumătate a anilor '80*) sunt consacrate modalităților de reînnoire a limbajului plastic. În pictură acest moment se referă la decorativismul culorii, în grafică și sculptură – la stilizarea formei și sincretismul imaginii, fiind puse în circuit tablourile *Istoria unei vieți* (Mihail Grecu, 1967, triptic), *Fericierea lui Ion* (Igor Vieru, 1967, triptic), *Setea* (Valentina Rusu-Ciobanu, 1966), *Gaudeamus* (Ada Zevin, 1968), stampele grafice ale lui Vasile Cojocar, Emil Childescu, Victor Coval, Gheorghe Guzun, Aurel David și sculpturile realizate în această perioadă de Lazăr Dubinovschi, Iosif Cheptănar, Dumitru Scvortov-Rusu, Leonid Fitov, Iurie Canașin și mulți alții.

Un compartiment separat este dedicat experimentelor originale ale lui Mihai Grecu, prin utilizarea noilor coloranți și lacuri (*Tragica Veneție*, 1970), Valentina Rusu-Ciobanu aplicând fotorealismul (*Citate din istoria artelor*, 1978), Igor Vieru (*Meșterul Manole*, 1981, diptic), Elena Bontea (*Natură statică cu scoică*, 1985) și Sergiu Cuciuc (*Primăvara anului 1944*, 1980) rămânând pe filiera metaforei și a simbolului. Anume această perioadă este marcată de creația lui Andrei Sârbu, unul dintre primii exploratori ai formelor abstracte.

În grafică și sculptură cele mai interesante căutări sunt întreprinse de reprezentanții tinerei generații – Roman Coțuba, Nina Danilenco, Igor Liberman –, grafica lor fiind diferită de realizările lui Alexei Colăbneac sau Valentin Coriachin. Bustul-portret predomină în sculptura lui Robert Derbențev, Alexandra Picunov, Iurie Canașin, Iurie Horovschi și Galina Dubrovin.

Capitolul V, intitulat *Reînnoirea vieții artistice în a doua jumătate a anilor '80*, cunoscută și ca perioada „perestroikăi gorbacioviste”, demonstrează o prezență majoră a tinerilor plasticieni. Atât la Chișinău, cât și la Moscova, se fac cunoscute numele lui Vasile Mo-

șanu, Andrei Mudrea, Mihai Jomir, Ștefan Beiu (pictură), Dumitru Verdianu, Ion Bolocan, Ion Zderciuc (sculptură), Eudochia Zavtur, Simion Zamșa (grafică), constituindu-se și primele asociații artistice de alternativă, cum ar fi „Grupul Zece”, „Fantom”, Asociația „Oferta”, aceasta din urmă organizând prima expoziție a pictorilor ieșeni la Muzeul Republican de Arte în 1989.

Ultimul capitol al monografiei, intitulat *Tradiții și inovații în arta anilor '90*, reflectă criza socială și economică din republică, în contrast cu procesele artistice care devin mult mai diverse și profunde. De aici pornește și cea mai amplă activitate a „Saloadelor Moldovei” – acțiune comună a artiștilor plastici din România și Republica Moldova, manifestare care continuă, fără întrerupere, deja de 28 de ani.

Un eveniment important a devenit marea expoziție retrospectivă organizată în luna februarie 1993 la București, la Centrul Expozițional „Artexpo”, care a demonstrat sinteza tradițiilor artei post-impresionismului și a bazelor esteticii populare, caracteristice pentru pictura anilor '70 ai secolului al XX-lea. Inovațiile anterioare ale lui Mihail Grecu au pus bazele creației lui Andrei Sârbu, Tudor Zbârnea, Andrei Mudrea, Fioghen Calistru și a multor alora (în pictură), a lui Tudor Cataraga, Valentin Vârtosu, Ion Bolocan, Mihai Damian (în sculptură), a lui Simion Zamșa, Elena Caracențev, Nina Șibaev, Valeriu Herța (în grafică), distanțate de formele artistice existente, percepând subiectiv imaginile lumii înconjurătoare.

Cele mai reușite opere create în această perioadă de artiștii plastici autohtoni atestă interesul lor viu față de valorile culturale naționale și capacitatea de a reactualiza tradițiile, conferindu-le un sens nou, într-o nouă etapă a evoluției artelor plastice din Republica Moldova.

Autoarea analizează noile tendințe care apar în creația generațiilor de artiști ce s-au perindat, oferind o sinteză a tradițiilor post-avangardiste și a esteticii artei populare.

Apărută în ediții separate în limbile română și rusă, monografia încadrează 247 de pagini și este ilustrată cu peste 200 de imagini alb/negru și color, fiind o realizare originală și complexă a Ludmilei Toma, un veritabil cronicar și talmăcitor al fenomenului artistic autohton în continuă evoluție.